

Gawlas, Sławomir

"Klasztor augustianów przy kościele św. Katarzyny w Krakowie do połowy XVI wieku. Fundacja, rozwój uposażenia i rola kulturalna", Waław Kółak, Kraków 1982 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/1, 206-207

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

badania poboczne nad rocznikami. Do sfinalizowania prac Labudy przyczyniła się zapewne ostra polemiczna rozprawa J. Matuszewskiego („Relacja Długosza o najeździe tatarskim w 1241 roku na Polskę. Polskie zdania legnickie” zob. PH t. LXXII, 1981, z. 3, s. 582 n.), której autor odrzucił możliwość istnienia takiej kroniki czy rocznika, zaś opis bitwy legnickiej i wojny z Mongołami uznał za wymysł Długosza.

W książce niniejszej autor podejmuje próbę rekonstrukcji „zaginionej kroniki” cz. I), „dokonuje jej charakterystyki (cz. II) i wreszcie zajmuje się rozbiorem przekazu Długosza o najeździe Mongołów na Polskę w 1241 r. (cz. III).

Szczegółowe, analityczne, badania przeprowadzone przez G. Labudę doprowadziły go do następujących najważniejszych wniosków:

1. Długosz dla lat 1182—1260 (dysponował nieznanym dziś źródłem, „którego zarysy wyraźnie występują w latach 1202—1260/1264”, a miało ono być kontynuacją kroniki Mistrza Wincentego.

2. Była to kronika, którą wkrótce po 1260 r. napisał prawdopodobnie Wincenty z opolskiej Kielczy, dominikański przeor klasztoru w Raciborzu, identyczny z autorem żywota i legendy o św. Stanisławie, którego wywodzono do tej pory z Kielc.

3. Opis najazdu mongolskiego z 1241 r. zaczerpnął Długosz z tego właśnie źródła.

4. Lokalny historyk Raciborza ks. K. Gromann, którego rozprawę całkiem odmiennie niż Labuda ocenił J. Matuszewski, miał zdaniem autora niniejszej książki dostęp do wypisu z zaginionej kroniki dominikanina. Książka G. Labudy — miejmy nadzieję — wywoła oddźwięk wśród specjalistów. Tu chcielibyśmy zasygnalizować jedynie sprawy wątpliwe. Dyskusyjny jest moim zdaniem przebieg działań wojennych w 1241 r., a szczególnie mało prawdopodobnym wydaje się trzykrotny napad Mongołów na Racibórz w styczniu, marcu i kwietniu 1241 r.; przyjęte za Gromannem, możliwości marszowe Mongołów ustalone na 50—90 km na dobę są nazbyt optymistyczne; a nadto autor posługuje się nimi nader elastycznie. Przydałby się także rozbiór całej rozprawki ks. Gromanna, a nie jedynie tych jej fragmentów, które odnoszą się do napadów Mongołów na Racibórz. Sądzę, że opis bitwy legnickiej nie jest wymysłem Długosza. Może gdy badania komputerowe nad słownictwem, składnią, frazeologią będą dostępne naszym środowiskom naukowym, przebadanie w ten sposób „Annales” Długosza, szczególnie zaś jego opisów bitew, uczyni naszą wiedzę o roku 1241 znacznie pewniejszą.

Zaprezentowano tu te wątki książki, które wiążą się z polemiką między G. Labudą i J. Matuszewskim. Najważniejsze jednak jej ustalenia dotyczą „odnalezienia” owej kroniki w źródłach odnoszących się do XIII w.

Książkę cechuje spokojny, rzeczowy ton.

R.K.

Wacław Kolak, *Klasztor augustianów przy kościele św. Katarzyny w Krakowie do połowy XVI wieku. Fundacja, rozwój uposażenia i rola kulturalna*, Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków 1982, s. 144, ilustr.

Książka otwierająca działalność wydawniczą Wydziału Historii Kościoła w erygowanej w grudniu 1981 r. Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie jest rozprawą doktorską przygotowaną na Uniwersytecie Jagiellońskim pod kierunkiem prof. dr. Zbigniewa Perzanowskiego.

Powstały jeszcze w XIII w. zakon eremitów św. Augustyna uformował się ostatecznie na przełomie następnego stulecia już jako żebraczy. Szerzeniu się augustianów w Europie sprzyjała opinia ich uczości. Do najaktywniejszych pro-

tektorów kongregacji należał cesarz Karol IV. Autor w pięciu rozdziałach przedstawił: okoliczności fundacji klasztoru przez Kazimierza Wielkiego w (zapewne) 1343 r. na krakowskim Kazimierzu i założenia kościoła i klasztoru św. Katarzyny; rozwój uposażenia konwentu do połowy XVI w.; etapy budowy kościoła i zespołu klasztorowego oraz ich wyposażenia; życie wewnętrzne konwentu (organizację, skład osobowy zakonników, ich pochodzenie, działalność umysłową i kulturalną) a także funkcje dewocyjne (zwłaszcza związane z kultem maryjnym). Tekst uzupełniły wykazy: przeorów i majątku klasztorowego.

Oparcie pracy przede wszystkim na materiałach archiwalnych (zachowana spuścizna aktowa klasztoru, księgi: miejskie Kazimierza, ziemskie krakowskie, oficjała i kancelarii biskupiej oraz materiały z archiwum kongregacji w Rzymie) pozwoliło na skorygowanie wielu mylnych opinii wypowiedzianych najczęściej przez historyków sztuki, których od dawna interesował zespół zabudowań poaugustiańskich. Należy stwierdzić poprawność warsztatową książki, chociaż jej autor może za bardzo uległ presji schematu monografii historyczno-artystycznych. Rozprawa poszerza znajomość słabo jeszcze rozpoznanego życia zakonnego późnośredniowiecznego Krakowa o interesujące intelektualnie i dewocyjnie środowisko, które wydało w badanym okresie kilka znaczących postaci (między innymi przeor Filip, Izajasz Boner). Mimo przeważnie mieszczańskiej rekrutacji zakonników zwracają uwagę więzy łączące konwent z możnowładztwem małopolskim (Melsztyńscy, Lanckorońscy, Oleśnicy, Tęczynscy, Szafrąncowie, Jordanowie). Materiał (obfity od XV w.) dotyczący rozwoju uposażenia pozwala wnikać w ekonomiczny aspekt funkcjonowania klasztoru mendykankiego.

S. G.

Najstarsze Historie o Częstochowskim obrazie Panny Maryi. XVI i XVII wiek, z rękopisów i starych druków wydał Henryk Kowalewicz, przekład tekstów Henryk Kowalewicz, Monika Kowalewiczowa, wprowadzenia do tekstów Henryk Kowalewicz, Zofia Rozanow, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1983, s. 241.

Wydawnictwo Pax uczciło m. in. tą książką jubileusz jasnogórski. Złożyło się na nią sześć tekstów dotyczących historii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. Są to:

1. „Translatio tabulae...” wydany przez o. S. Szafrąncę w „Archiwa, Muzea i Biblioteki Kościelne” (1960 r.), zachowane w kopii sporządzonej z pewnością nie z oryginału w 1471 r. Wydawca ustala czas powstania tego zabytku na lata 1393—1430, raczej bliżej tej drugiej daty.

2. „Historia declaratoria...”, zachowana w odpisie z końca XVI w. powstała w początku tegoż stulecia. Jest to bądź kopia druku dewocyjnego, bądź kopia tekstu przygotowanego do druku. Istniała najpewniej i polska wersja tego druku.

3. Będąca przekładem powyższego „Hie volget dy Historie” — druk plakatuwy wydany po 1515 r.

4. Ilustrowana „Historia Venerandae...” napisana przez Mikołaja Lanckorońskiego według tradycji około 1517 r., zachowana w odpisie o. Piotra Lasoty Rybickiego z połowy XVII w. Oprawa malarska rękopisu wzorowała się na miniaturach Stanisława Samostrzelnika w jaki przyozdobiony był oryginał.

5. „Historia pulchra...” drukowana u Unglera w 1523 r. pióra Piotra Rydzyńskiego (Risinus). Jest to unikat Biblioteki Ossolineum; zachował się też szesnastowieczny odpis tego druku.